

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ons analytische erfgoed: een persoonlijke terugblik

Verslag van

Workshop David J. Wallin
[Amsterdam, 7 februari 2009]

MICHAEL CHAYES

Zaterdag 7 februari jongstleden woonde ik een workshop bij, gegeven door psychotherapeut David J. Wallin, op het Nederlands Psychoanalytisch Instituut in Amsterdam. In een uitermate heldere en goed opgebouwde presentatie voerde hij zijn toehoorders door successieve stappen, vanaf een basis van stijlen en patronen van onveilige gehechtheid die bepalend zijn voor de koers van de verdere ontwikkeling van het individu, tot aan het gebruik van lichamelijke aanwijzingen en tegenoverdrachtsbelevingen, mede-ontstaan vanuit projectieve identificatie in de interactionele context van de behandelaar-patiëntdyade. Door interventies binnen deze interactie konden achtergebleven en niet doorgewerkte conflicten (van het zogenaamde 'unthought known'-type — Bollas) door de psychotherapeut, functionerend als een soort geestelijk verloskundige, tot een metamorfose naar verbaliseerbare belevingen worden gebracht, en, eenmaal 'geboren', ten lange leste bewerkt worden. Het was voor mij een stimulerende en zelfs inspirerende dag: een bekroning als het ware van het werk van Bowlby, Ainsworth (door Wallin de 'grootouders' van de huidige gehechtheidspsychologie genoemd), Mary Main, Fonagy en Target. Wallins boek uit 2007 (*Attachment in psychotherapy*) kende ik nog niet. Mijn aanvankelijke reserves ten opzichte van deze Californische oud-hippie met grijze paardenstaart smolten bij zijn heldere presentatie als sneeuw voor de zon. De ervaring van deze dag riep herinneringen bij mij op, en een overzicht van een

geschiedenis in vogelvlucht, die ik ook na afloop met de spreker deelde. In het tijdperk van mijn analytische opleiding, de jaren zestig en zeventig, verkeerden in de Nederlandse psychoanalytische wereld tegenoverdrachtsverschijnselen in een taboegebied: men zag deze gevoelservaringen bij de analyticus uitsluitend in een negatief daglicht, als storende en vermijdenswaardige elementen, die voor het analytische proces schadelijk moesten zijn. Men durfde daar derhalve niet over te vertellen in supervisiesituaties, laat staan ze te onderzoeken op hun mogelijke betekenis in de context van de behandeling. Een betreurenswaardige verarming, die later bij een collega de uitspraak ontlokte dat Nederland 'het Albanië van de psychoanalyse' was.

Omstreeks het tijdstip van mijn lidmaatschap van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse, begin 1976, ging ik naar de Séminaire de perfectionnement van de Société de Paris, het eerste van wat een jarenlange reeks bezoeken zou worden. Deze conferentie, geboden aan Fransen uit de provincie en aan Franssprekende analytici uit andere landen, en onder de leiding en inspiratie van de niet te evenaren clinicus Sacha Nacht, was voor mij een eye-opener! Er zaten voor de zaal in de ochtend-plenaire sessies grootheden van toen, onder wie Joyce McDougall. Met een vermenging van ongeloof, verbijstering en vreugdevolle bevrijding vernam ik hoe de leden van het ochtenpanel in gesprek waren over de waarde van de tegenoverdrachtsbelevingen voor het kunnen volgen en begrijpen van het analytische gebeuren; en over hoe Freud zijn metapsychologie ontwikkeld had, mede om zichzelf te beschermen tegen de emotionaliteit die zijn analysanten bij hem opwekten. Inmiddels, geleidelijk aan, siepelde in Nederland de aandacht binnen die in Engeland en elders besteed werd aan de interpretatie van 'acting in' (enactment) tussen analyticus en analysant als een niet te vermijden en betekenisvol gegeven, waarbij

Joe Sandler een van de voortrekkers is geweest. Het estafettestokje werd hier in Nederland door onder anderen Niek Treurniet overgenomen en verder gebracht. Door een ongelukkige interpretatie van de woorden van de grootmeester en oprichter was in Nederland, en overigens eveneens in de Verenigde Staten, de psychoanalyse lange tijd achtergebleven; de grootmeester, die (o horror!) de Rattenman een haring bleek te hebben gegeven toen die bij aankomst over honger klaagde! De vermaning aan de volgelingen om zich in de behandel-situatie als 'spiegel' of als 'blank screen' op te stellen leidde door een extreme interpretatie tot een steriele en bloedeloze techniek. Freud had er goed aan gedaan om te specificeren dat het ging om het niet introduceren van de eigen problematiek (zoals Otto Rank bijvoorbeeld dat wél deed) in het veld van het analytische gebeuren. Maar hoe kunnen we hem zijn opstelling redelijkerwijs kwalijk nemen? In deze nieuwbakken en door hem zelf bedachte methode had hij net van de keurige internist Breuer, die zich van haar erotische onstuimigheid rot geschrokken was, Anna O. overgenomen; dat zou hém niet gebeuren! Nu David Wallin deze workshop bij ons heeft gegeven, heb ik gezien dat we ons niet langer over die oude achterstand hoeven te schamen.

Botsende paradigma's

Verslag van

Van identiteit naar persoonlijkheid
[Kortenbergh, 18 februari 2009]

JO SMET

De in Vlaanderen gerenommeerde jeugd-psychiatrische afdeling De Kade van het Universitair Psychiatrisch Centrum Kortenbergh heeft een ambitieus plan: men wil

jaarlijks twee studienamiddagen over adolescentenpsychiatrie organiseren. Op 18 februari 2009 vond de eerste plaats en die was meteen een schot in de roos. Niet alleen omdat veel belangstellenden op de affiche (!) waren afgekomen maar vooral ook omdat het programma *Van identiteit naar persoonlijkheid* de afdeling meteen de kans gaf om een duidelijk visitekaartje af te geven.

Het is vrijwel onmogelijk het gebodene samen te vatten. Daarvoor was de inhoud te rijk en waren de invalshoeken te veelzijdig. Ik moet me dus beperken tot enkele krachtlijnen die ik wil ondersteunen met een keuze uit oneliners die zijn blijven hangen. Psycholoog-psychoanalyticus Rudy Vandenborre leidde uitvoerig in onder de titel *Ik ben niemand*. In een associërende rijke tekst dacht hij zowel over de opzet van de studiedagen ('klinisch ontdekken confronteren met wetenschappelijk bewijzen') als over de jeugdkliniek waar het om identiteit zoeken gaat. Het onderwerp van de dag formuleerde hij in de vraag: 'Scharniert een adolescentaire identiteit naar een volwassen persoonlijkheid?' Of in het pathologische register: 'Kantelt identiteitsverwarring naar een persoonlijkheidsstoornis?' Centrale stelling: een eenduidige identiteit bestaat niet, of als ze bestaat dan is dat 'normopathisch' (Jean Oury): ongezond. Wat te doen? Ook dit: de persoonlijkheidsproblemen van de adolescent kunnen het best dienst doen als aanzet voor gedachten over de jongere en kunnen beter niet met een reducerende diagnostische bril bekeken worden. De adolescentie is een transformatiecyclus. Deze visie houdt ook een waarschuwing in. De ontwikkeling van een persoonlijkheid kan in gevaar gebracht worden door een al te wetend, al te machtig antwoord, bijvoorbeeld in de vorm van een persoonlijkheidsdiagnose. En dus pleit hij ervoor een bepaald soort weten omzichtig te gebruiken in de ontmoeting met en de behandeling van de jongere. 'Voorzichtigheid bij de beslissing tot opname, tot een vooropgesteld traject, tot een leermodule